

„КУКУВИЦА” - ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА

(анализ)

Първата стихосбирка на младата Багряна, „Вечната и святата”, 1927 г., веднага е възприета от критиката като книга-провокация - както по отношение на поетическата традиция, така и по отношение на мотивите и битовите нагласи. Това е лирика, която оттогава до днес емблематично се осмисля като символ на виталността, жаждата за промяна, порива за волност и свобода. Въпреки излъчваната виталност на творбите ѝ обаче в последните години в критиката все повече се пише за екзистенциалните търсения и философските акценти в стиховете на поетесата. Философската сърцевина на нейния свят не е толкова в поставянето и разрешаването на определени проблеми, колкото в начина, по който са подредени и осмислени основните елементи на този свят.

Година след излизането на първата стихосбирка на Багряна, в малката си студия „Греховната и свята песен на Багряна”, Иван Мешеков дава една от най-точните оценки на духа на тази задъхана и устремна поезия: „В цялата си лирика Багряна е непосреден поет на тоя трагически конфликт между бит и битие, ирационална природа и житейски условия на жената”. Георги Константинов през 1933 г. откроява Багряна като „най-трагичният между новите ни поети”, като творец с „...оригинално, значително душевно богатство”.

Един от централните философски проблеми в лириката на Багряна, който е своеобразен акцент на цялата ѝ първа книга, е проблемът за свободата. Тази свобода в много критически трактовки се възприема в един по-социален аспект - като освободеност от условностите на патриархалния бит, като поезия на разбунтувалото се женско начало и отърсване от наслояваните психологически и социални роли. Но както в първата, така и в следващите си стихосбирки, Багряна надхвърля тези тясно социални внушения, поставяйки проблема за свободата върху много по-широка плоскост.

Едно от най-характерните стихотворения в това отношение е „Кукувица” - творба, предизвикала истински шок с появата си. „Самодивската” свобода се осмисля от лирическата героиня като по-ценна и значима от децата, съпруга, близките, уюта на домашното огнище.

Като птицата кукувица и героинята на Багряна застава срещу природните закони (майчинското) и социума, защитавайки правото си на избор - скиталчеството, което не знае насита. Отхвърляйки идеята за майчинството, героинята се опълчва не само срещу един от най-древните женски инстинкти, но и срещу един от основните закони на патриархално-битовия свят - за рожбата продължение на рода. В друга своя творба по подобен начин, защитавайки правото си на обич, отново почти кощунствено поетесата заявява:

*Ти искаш ли? - Аз ще забравя
И мъж, и майка, и родина,
И рожбата си ще оставя*

И с теб в чужбина ще замина.

Тези мотиви отвеждат към сходни мотиви в творби на Ахматова, в които руската поетеса по подобен начин провокативно и кощунствено „заменя“ в молитвите си дете и съпруг за свободата на Русия.

„Кукувица“ е творба, в която баладичната атмосфера, богата на различни внушения, първа насочва читателя към възможната трагична развръзка. Това е творба не толкова на осъзнатата свобода, колкото на осъзнатите граници. Нарушавайки установените норми, излизайки от изконно „своето“, лирическата героиня трябва да понесе някаква санкция, възстановявайки природното и социално единство на друго равнище. Така самотата и бродничеството се възприемат едновременно и като избор, и като изкупление. Именно затова творбата излъчва една умъдрена болка, но и непреклонност по отношение на направения избор.

В този осъзнат трагизъм се чувства и женският глас, опълчил се срещу семейните радости и тегоби, но в по-широк смисъл най-вече тук е изведена идеята за творчеството като състояние, принципно различно от битовите нагласи. Неслучайно образът на душата-птица в литературната традиция се свързва с идеята за безсмъртието и победата на творческото. Това тълкуване се подкрепя и от образа на самодивата, един от символите на свободата и жизнетворчеството в народната поезия.

И кукувицата, и самодивата в митологичен план имат общи излъчвания - те са гранични образи, образи-посредници, между живота и смъртта, свързани и с добро, и със заплаха. И двата образа в народното творчество асоциативно отвеждат към идеята за самотата. Човекът, намиращ се на „граничната линия с безграничното“, както ще каже Аполинер, противопоставен на битовото, вечен самотник, ненаситният и вечно търсещ дух - не е ли това една описателна характеристика на твореца изобщо?

Във финала на „Кукувица“ митологемата за граничните същества поражда нови асоциации, свързани с идеята за граничност на момента, за драматично-трагичните прозрения на самата лирическа героиня. Смесовите внушения между двата образа очертават проблема за осъзнатите граници на човешкия живот, впримчен в драмата на избора между бит и битие.